

İstanbul 1926, s. 417-427; Ali Kemâlî, *Sultan Aziz'in Mısır ve Avrupa Seyahati*, İstanbul 1944, s. 47-48; Samet Ağaoğlu, *Kuva-yı Milliye Ruhu*, İstanbul 1944, s. 244-249; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 22, 188-189; Taha Toros, *Türk Hatipleri*, Ankara 1950; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, II, 1792-1793; Necat Muallimoğlu, *Bütün Yönleriyle Hitabette*, İstanbul 1957; Muzafer Gökman, *Muratmolla Kütüphanesi*, İstanbul 1958, s. 16-17; Hilmi Yücebaş, *Rıza Tevfik: Hayatı, Hataları, Şiirleri*, İstanbul 1968, s. 165-170, 185-195; Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, İstanbul 1969, I, 123, 137-139; II, 50-51, 102; Selâhattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 1969, s. 33-34, 49; Muharrem Ergin, *Orhun Âbideleri*, İstanbul 1970, s. I, III, 1, 3, 22, 31, 33; Şerafettin Turan, "Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına", *Kanunî Armağanı*, Ankara 1970, s. 61-62; Abdullah Develioğlu, *Büyük İnsanlar*, İstanbul 1973, s. 476; Orhan Şaik Gökyay, *Demdem Korkudun Kitabı*, İstanbul 1973, s. XLVI, CXXVII, CXXIX; Fairfax Downey, *Kanunî Sultan Süleyman* (trc. Enis Behiç Koryürek), İstanbul 1975, s. 53-55; Haldun Taner, *Ötür İse Ten Ötür Canlar Ölesi Değil*, İstanbul 1979, s. 82-90; Cemal Kutay, *Çağımızda Bir Asr-ı Saadet Müslümanı Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul 1980, s. 163, 273 vd.; Hasan Kâmil Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdayî ve Celvetiyye Târikatı*, İstanbul 1982, s. 52-54; Mehmet Altay Köymen, *Alp Arslan ve Zamanı*, Ankara 1983, I, 55-61; II, 213, 548-549; Halil İnalık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, Ankara 1987, s. 125-126; Fevziye Abdullah Tansel, *İstiklâl Harbinde Mücâhid Kadınlarımız*, Ankara 1988, s. 21-22, 54; Ahmet Turan Alkan, *Sıradışı Bir Jön Türk Übeydullah Efendi'nin Amerika Hatıraları*, İstanbul 1989, s. 66-74, 128-130; Abdülkadir Özcan "II. Mahmud'un Memleket Gezileri", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 361-378; Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme Bediüzzaman Said Nursî Olarak*, İstanbul 1993, s. 142; Hüseyin Çelik, *Ali Suavi ve Dönemi*, İstanbul 1994, s. 65-66; Muammer Çelik, *Hüseyin Aynî Ulaş*, İstanbul 1996, s. 193-194, 224-232; Mehmed Şeker, "Divân-ı Hikmet'e Göre İnsan ve Sosyal Hayat", *Ahmed-i Yesevî Hayatı-Eserleri-Fikirleri-Tesirleri* (haz. Mehmed Şeker - Necdet Yılmaz), İstanbul 1996, s. 132-135; Mustafa Kara, "Yeseviyye'nin Temel Kitabı Cevâhiru'l-ebrâr min emvâci'l-bihâr", a.e., s. 265; İrfan Gündüz, "Ahmed-i Yesevî'nin Târikat ve İrşad Anlayışı", a.e., s. 294; *Volkan Gazetesi* (İstanbul 1908-1909; haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 1992, s. 523, 537-538; Cenab Şahabeddin, "Parlamentoda Belâgat", *Tanin*, sy. 135, İstanbul 15 Kânunuevvel 1908, s. 3-4; Abdullah Uçman, "Mehmet Âkif'in Millî Mücadele Yıllarındaki Mev'izeleri", *MK*, sy. 55 (1986), s. 51-56; a.mlf., "Başkim Klübü'nde Bir Konferans", *TT*, sy. 139 (1995), s. 5-15; a.mlf., "Ali Suâvî", *DİA*, II, 445; Nurullah Yılmaz, "Şiir ve Hitabet Arasındaki İlişki", *Dosya*, İstanbul Bahar 1997, s. 111-114; "Hitâbet", *TA*, XIX, 301-303; Orhan F. Köprülü, "Fuad Paşa", *İA*, IV, 679; Ercümen Kuran, "Reşid Paşa", a.e., IX, 704; Rekin Ertem, "Hitabet", *TDEA*, IV, 247-248; Cevdet Küçük, "Abdülhamid II", *DİA*, I, 217-218; Emel Esin, "Ahmed Yesevî Külliyesi", a.e., II, 162; Abdülaziz Bayındır, "Güzelyazıcı, Abdurrahman Şeref", a.e., XIV, 351-352.

MUSTAFA UZUN

HİTAP

(الخطاب)

Allah Teâlâ'nın
mükelleflerin fiilleriyle
ilgili olan sözleri anlamında
fıkıh terimi
(bk. HÜKÜM).

HİTAP

(الخطاب)

Allah'ın
insanı muhatap alan sözü anlamında
tasavvuf terimi.

Tasavvufta Allah'ın insanlara yönelik sözüne **hitâb**, hitâb-ı ilâhî veya **muhâtabe** denir. İnsanlar ilk defa ruhlar âleminde iken Allah'ın hitabına mazhar olmuşlar (bk. BEZM-i ELEST), bu sırada Allah insanlara, "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" diye hitap etmiş, onlar da, "Evet, sen bizim rabbimizsin" diye cevap vermişlerdir (el-A'râf 7/172; Tirmizî, "Tefsîr", 8). Cüneyd-i Bağdâdî, bezm-i elest ve ilâhî hitap görüşlerini bu tür naslar çerçevesinde geliştirmiştir. Ona göre bezm-i elestteki hitabın mânevî hazzı hâlâ semada kendini göstermektedir. Zünnûn el-Mısırî ise semâ ilâhî hitaplarla işaretler şeklinde değerlendiren semâdan alınan zevki ilâhî kaynağa bağlar (Kuşeyrî, s. 642, 644).

İlk sûfilere itibaren velîler ve ârifler Allah'ın hitabını işittiklerini ifade etmişlerdir. Sehl et-Tüsterî, "Otuz senedir Hak ile konuştuğum halde halk kendileriyle konuştuğumu zannediyor" demiştir (Kelâbâzî, s. 205). Sûfiler, bütün âyetleri Allah'ın kendilerine olan hitapları şeklinde anlamışlardır. Ca'fer es-Sâdik Kur'an'ı dikkatle ve üzerinde iyice yoğunlaşarak okuduğunu ve bu sayede onu Allah'tan dinliyormuş gibi bir şuur haline ulaştığını söyler (Gazzâlî, I, 372).

Tasavvufta insanın gönlüne gelen hitaplara "havâtır" denilmiştir. Bu hitaplar ilâhî, melekî, nefsi ve şeytânî olabilir (bk. HAVÂTİR). Muhyiddin İbnü'l-Arabî bunların hepsinin ilâhî hitaplar olduğunu, amâ'da sûretler halinde belirdiğini, kısa bir müddet sonra geride anlamlar bırakarak sesler gibi yok olduklarını söyler. Ona göre ehlullah, ilâhî hitaplara dayanarak basîret üzere halkı Hakk'a davet eder; başka bir ifadeyle bu davetler ilâhî tarifle yani "ol" (kün) hitabıyla gerçekleşir (el-Fütûhât, II, 565, 566). İbnü'l-Arabî, Hakk'ın mülk âleminde âriflere hitabına "muhâ-

dese", misal âlemindeki doğrudan hitabına "fehvâniye" adını verir ve Hz. Mûsâ'nın ağaçtan işittiği nidâyı (el-Kasas 28/30) birinciye örnek olarak gösterir. Sır âleminde âriflere vâki olan hitaba ise "mûsâmere" denir. İbnü'l-Arabî'ye göre aslında her mazhardan zuhur eden ses genel anlamda ilâhî bir hitaptır (el-Mu'cemü's-şûfî, s. 401-403).

İbn Kayyim el-Cevziyye Allah'ın kullarına on türlü yol gösterdiğini, bunlardan birinin de işitilir nitelikteki hitapları olduğunu söyler. Ona göre Hakk'ın hitabını ancak peygamberler işitir; fakat nâdiren velîlerin de melek aracılığıyla gelen hitabı işittikleri olur. İmrân b. Husayn'ın kendisinin böyle bir hitaba mazhar olduğuna dair rivayetini zikreden İbn Kayyim, insanın bazan bir hitap olmadığı halde varmış kuruntusuna düşebileceğine de dikkat çekmiştir (Medâricü's-sâlikîn, I, 54-57).

Nifferî (ö. 354/965), Hakk'ın kendisine vâki olan hitaplarını *el-Mevâkıf* ve *Muhtâbat* adını verdiği iki risâlede toplamıştır. Abdülkâdir-i Geylânî'ye nisbet edilen *Gavsîyye* risâlesi de (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2855) hitaplardan meydana gelir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "ẖṭb" md.; *el-Mu'cemü's-şûfî*, s. 400-405; Nifferî, *Kitâbü'l-Mevâkıf*, Kahire, ts.; a.mlf., *Kitâbü'l-Muhtâbat*, Kahire, ts.; Kelâbâzî, *Taaruf* (Uludağ), s. 205; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 242, 642, 644; Heravî, *Menâzil* (Revân), s. 140; Gazzâlî, *İhyâ*, I, 372; Baklî, *Şerh-i Şaṭhiyyât*, s. 548, 665; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, II, 565, 566; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Kahire 1403/1983, I, 54-57.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

HITTI, Philip Khuri

(1886-1978)

Arap tarihi, kültürü,
dil ve edebiyatı uzmanı.

24 Haziran 1886'da Beyrut yakınlarındaki Şimlân (Şimian) köyünde doğdu; Mârûnî Kilisesi'ne mensup bir hristiyan Arap'tır. İlk öğrenimini Şimlân'da tamamlamasının ardından ortaokulu ve liseyi Sûkûlgarb'da bulunan Amerikan mektebinde okudu (1903). Bu mektepte üç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1906'da Beyrut Amerikan Üniversitesi'ne kaydoldu. Buradan mezun olunca (1908) aynı üniversitede tarih dersleri verdi. 1913 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek Columbia Üniversitesi'nde (New York) Richard Gottheil'in yanında Belâzûrî'nin

Fütûhu'l-büldân adlı eserinin ilk yarısını İngilizce'ye çevirerek doktor unvanını aldı (1916) ve 1920'ye kadar bu üniversitede Department of Oriental Languages'de öğretim görevlisi olarak bulundu. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri'nde vatandaşlığa kabul edildi ve Beyrut'a dönüp okuduğu üniversitede tarih dersleri verdi (1920-1925). 1926'da Princeton Üniversitesi'ne (New Jersey) geçti. 1936'da profesör oldu. 1941'de Department of Oriental Languages and Literatures'de başkan vekilliğine ve 1944'te başkanlığına getirildi. 1954 yılında emekliye ayrıldı. 24 Aralık 1978 tarihinde Princeton'da uzun süren bir hastalıktan sonra öldü.

1947'den itibaren Ortadoğu araştırmaları konusunda başlatılan bir akademik çalışmalar dizisinin çeşitli Amerikan üniversitelerinde yer almasını ve yetiştirdiği öğrencilerin bu öğretim zincirine önemli katkılarda bulunmasını sağlayan Hitti, Amerika'da Arap tarihi ve İslâm kültürü alanlarında başta gelen otoritelerden biri sayılmıştır. Emekliliğinden sonra Harvard (Cambridge) ve Princeton üniversiteleriyle bazı Güney Amerika üniversitelerinde misafir öğretim üyesi olarak İslâm tarihi dersleri vermiş, American Oriental Society, American Historical Association gibi akademik kurumların ve ayrıca Linguistic Society of America'nın üyeliğinde bulunmuştur.

Hitti, Arap kültürü ve tarihinin Amerikan üniversiteleri tarafından önemle ele alınmasında büyük rol oynamış, Amerika Birleşik Devletleri içinde ve dışında kültürel, sosyal ve hatta bazı siyasî teşekküllerde kuruculuk, idarecilik ve üyelik yapmıştır. Bunlar arasında Syrian Educational Society'nin kuruculuğu ve başkanlığı, Donations for Education in the Near East'in sekreterliği, American Oriental Society'nin

nin müdürlüğü, Ford Foundation'ın danışmanlığı, American Friends of the Middle East, American Historical Association, American Oriental Society, el-Mecmau'l-ilmîyyü'l-Arabî bi-Dimaşk, Bombay Islamic Research Association gibi kuruluşların üyelikleri ve Bombay Indo-Arap Culture Association'ın şeref üyeliği bulunmaktadır (Hitti'nin bağlantılı olduğu organizasyonların tam listesi için bk. *The World of Islam*, s. 4-5). Katıldığı ve görev aldığı siyasî teşekküller arasında da Cultural Commission of the East and West Council of the Syrian and Lebanese American Federation of the Eastern States üyeliğiyle American Middle East Relief ve Committee on Near Eastern Studies of the American Council of Learned Societies'in başkanlıkları sayılabilir. Bunlardan başka II. Dünya Savaşı sırasında ordunun özel Arapça ve Türkçe kurslarını idare etmiş, savaşın sonlarına doğru Birleşmiş Milletler'in kuruluş çalışmaları kapsamında toplanan San Francisco Konferansı'nda bazı Arap devletlerinin danışmanlığını yapmıştır.

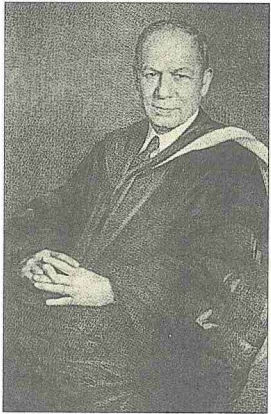
Bütün bu faaliyetleri, özellikle de İngilizce ve Arapça olarak kaleme aldığı çok sayıda eseri vasıtasıyla bir yandan Amerikan-Arap dostluğunun gelişmesi, bir yandan da Amerikan kültür politikalarının Arap dünyasında önem kazanıp benimsenmesi hususunda oynadığı rol sebebiyle Hitti'ye bazı şeref pâyeleri tevcih edilmiştir. Hitti adının 1940 yılında New York'taki Milletlerarası Sergi Salonu duvarlarına, demokrasiye büyük hizmet vermiş on iki ünlü kişiyle birlikte hakkedilmiş olması ve Princeton Üniversitesi'nin Near Eastern Studies bölümünde okuyan Arap öğrencilere verilmek üzere 1945'ten itibaren bir Hitti bursu ihdas edilmesi bunlar arasında yer alır. Kendisine Lübnan hükümeti tarafından Şeref ve Urz madalyaları, Suriye ve Mısır hükümetleri tarafından liyakat nişanları, Princeton ve Beyrut Amerikan üniversiteleri tarafından fahri doktorluk unvanları verilmiştir. Ayrıca meslektaşları ve talebeleri onun adına bir armağan kitap yayımlamışlardır (*The World of Islam. Studies in Honour of Philip K. Hitti* [ed. J. Kritzeck – R. B. Winder], London 1959).

Hitti özellikle Arap tarihi, kültürü, dil ve edebiyatı ile İslâm dini üzerinde ilmi araştırma mahsulü eserler ortaya koymuş seçkin bir şarkiyatçıdır. Lübnan'daki gençlik yıllarının II. Abdülhamid'in iktidarda bulunduğu zamana rastlaması ve Osmanlı Devleti'nde İttihat ve Terakkî Fırkası'nın

icra gücünü ele geçirdiği yıl (1908) Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden mezun olması, onun o dönemde Ortadoğu aydınlarını etkisi altına almaya başlayan Arap milliyetçiliği fikrinin tesirinde kalmasına yol açmış, Amerika'da doktora yapması da etkilendiği bu fikri, ilmi ve aklıllık temelleri üzerine oturtabilmesine imkân sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Sâmi diller ve edebiyatları ile Arap tarihi, kültürü ve arkeolojisi üzerinde oluşmuş bilgi birikimini kolaylıkla devralarak özümsemiş ve yayımladığı eserlerde bu dillerde mevcut ana kaynaklara başvurabildiğini göstermiştir.

Bugünün müslüman Arap ilim çevrelerinde Hitti birbirinden farklı görüşlerle anılmaktadır. Bunların bazılarında ilme olan hizmetleri dolayısıyla sitayişkâr cümleler kullanılırken (Abdülcelîl et-Temîmî, sy. 45-46, s. 155 vd.) bazılarında kendisi kötü niyetli bir şarkiyatçı, tarihi gerçekleri değiştirip olayları saptıran bir araştırmacı yahut İslâm düşmanlığı ile dolu bir hristiyan Arap olarak tanıtılmaktadır (M. Abdülfettâh Aliyyân, s. 35-36). Aleyhinde bulunanlar arasında en ağır eleştirileri yapanlardan Mustafa es-Sibâî onun hakkında şunları yazmaktadır: "Philip Hitti ... en katı İslâm düşmanlarındandır. Amerika'da Arap meselelerini savunuyormuş gibi görünürse de kendisi, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın Ortadoğu işlerindeki gayri resmî danışmanıdır. Sürekli olarak İslâm'ın insanlık kültürünü kurmadaki rolünü küçültmeye çalışır ve müslümanlara herhangi bir üstünlüğün verilmesinden hoşlanmaz. Meselâ 1948'de yayımlanan *The Encyclopaedia Americana*'nın "Arap Edebiyatı" maddesinde şunları yazmıştır: 'Yeni edebî hayatın belirtileri ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmaya başladı. Bu yeni hareketin önderlerinin çoğu, Amerikan misyonerlerinin faaliyetleri sayesinde öğrenim gören ve onlardan ilham alan Lübnanlı hristiyan Araplar'dır'. Hitti'nin İslâm'ın ve müslümanların üstünlüğünü küçümseme girişimleri sadece modern asra özgü değildir, İslâm tarihinin bütün dönemlerine de yansır" (*el-İstişrâk ve'l-Müsteşriqûn*, s. 33-34).

Eserleri. Hitti'nin Arapça ve İngilizce yirmi bir kitabı yayımlanmış, bunlar kısmen veya tamamen Japonca dahil on sekiz dile tercüme edilmiştir. Bunlardan başka 500'e yakın makale ve inceleme yazısı ile *The Encyclopaedia of Islam*, *Encyclopaedia Britannica*, *The Encyclopaedia Americana* ve diğer bazı

Philip
Khuri
Hitti

ansiklopedilerde yayımlanmış çeşitli madde-leri bulunmaktadır; ayrıca Webster's Dictionary'nin de hazırlayıcıları arasında yer alıyordu.

Hitti'nin en önemli kitabı, on iki dile çevrilen ve bütün dünyada pek çok baskısı yapılmış olan *History of the Arabs*'tır. İlk defa 1937'de yayımlanan ve günümüze kadar sadece İngilizce'de otuzayakın baskısı yapılan eser *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi* adıyla Türkçe'ye de çevrilmiştir (trc. Salih Tuğ, I-IV, İstanbul 1980-1981; 2. bs., İstanbul 1995). *History of the Arabs*, Türkiye dahil dünyanın birçok üniversitesinde siyasî ve kültürel İslâm tarihi alanında faydalanılan önemli eserlerden biridir. *The Cambridge History of Islam* (1970), Ira Lapidus'un *A History of Islamic Societies* (1988) ve Albert Hourani'nin *A History of the Arab Peoples* (1991) adlı eserlerinin yayımlanmasıyla önemi nisbeten azalan bu kitap, adı geçen eserlerin neşrine kadar yaklaşık yarım asırlık dönemde dikkate değer bir etkiye sahip olmuştur. İngilizce'de Arap tarihini bir bütün olarak ele alan ilk eserlerden olması ayrıca önemini artırmaktadır.

Hitti'nin diğer başlıca yayınları da şunlardır: *The Origins of the Islamic State* (New York 1916: Belâzûrî'nin *Fütûhu'l-büldân*'ının kısmî İngilizce tercümesidir); *The Semitic Languages Spoken in Syria and Lebanon* (1922); *The Syrians in America* (New York 1924); *Syria and the Syrians* (New York 1926); *An Arab-Syrian Gentleman and Warrior in the Period of the Crusades: Memoirs of Usama Ibn Munqidh* (New York 1929); *The Origins of the Druze People and Religion* (New York 1928); *History of the Arabs* (London 1937); *The Arabs: A Short History* (Princeton 1943, 1944; London 1948, 1950; Chicago 1956); *History of Syria, Including Lebanon and Palestine* (London 1951); *Lebanon in History* (London 1957); *Syria: A Short History* (London 1959); *The Near East in History* (1961); *Islam and the West* (1962); *Short History of Lebanon* (1965); *Short History of the Near East* (New Jersey 1966); *A Short History of Syria* (1967); *Makers of Arab History* (1968); *Islam: A Way of Life* (1970); *Capital Cities of Arab Islam* (1973; eserlerinin bir listesi için bk. *The World of Islam*, s. 10-37).

Hitti bazı eserlerini Arapça kaleme aldığı gibi yukarıda anılan eserlerinden bir

kısmı da Arapça'ya tercüme edilmiştir (a.g.e., s. 10-14). Ayrıca Abdürrezzâk b. Rızkullah er-Res'anî'nin *Muhtaşaru Kitâbi'l-Farâk beyne'l-fırâk* (Kahire 1924), Süyûtî'nin *Naẓmü'l-İkân fi a'yânî'l-a'yân* (New York 1927), Üşâme b. Mun-kız'ın *Kitâbü'l-İ'tibâr*'ını (Princeton 1930) neşretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

The World of Islam. Studies in Honour of Philip K. Hitti (ed. J. Kritzeck – R. B. Winder), London 1959, s. 1-37; Mustafa es-Sibâî, *el-İstişrâk ve'l-müsteşrikûn*, Beyrut 1399/1979, s. 33-34; Ebû'l-Kâsım Şihâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahran, ts., s. 208; Necib el-Akikî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, III, 148-151; M. Abdülfettâh Uleyyân, *Eḡvâ' ale'l-istişrâk*, Küveyt 1400/1980, s. 35-36; Şevki Ebû Halil, *Mevzû'îyye Filib Hittî fi kitâbihi Târîhi'l-'Arabî'l-muṭavvel*, Dimaşk 1985; Ferhat J. Ziadeh, "Philip Khuri Hitti", *MESA Bulletin*, XIII/1 (1979), s. 1-2; Abdülcelîl et-Temîmî, "Veşîkatân min veşâ'iki'l-mü'errih Filib Hittî eş-Şaḡsiyye", *Mecelletü't-târîhiyye-ti'l-Mağribiyye*, sy. 45-46, Tunus 1987, s. 155-160; Fred M. Donner, "Philip K. Hitti", *Al-Usur al-Wusta*, VIII/2, Chicago 1996, s. 48-52.

SALİH TUĞ

HİTTİN SAVAŞI

Selâhaddin-i Eyyûbî'nin
Haçlılar'ı bozguna uğrattığı
ünlü meydan savaşı
(583/1187).

491-492 (1098-1099) yıllarında Doğu Akdeniz kıyılarında Haçlı devletlerinin kurulmasından sonra buradaki müslümanların en büyük hedefi bölgeyi onlara karşı korumak ve işgal ettikleri toprakları kurtarmak olmuştur. Selâhaddin-i Eyyûbî, selefi Nüreddin Zengî'nin ölümünden sonra bir taraftan Haçlılar'la mücadele ederken bir taraftan da onun tesis etmiş olduğu birliği yeniden sağlamak için çalıştı. 574'te (1179) önce Mercuyûn Savaşı'nı kazanıp arkasından Beytülhazân Kalesi'ni geri alarak Haçlılar'a karşı bir üstünlük elde etti. Bundan sonra Haçlılar müdafaya çekilirken Selâhaddin devamlı taarruz durumuna geçti. Bu taarruzlar esnasında onun bir meydan savaşına girmek istemesine rağmen karşı taraf bunu hiçbir zaman göze alamamıştır. Selâhaddin, 579 (1183)'da Halep'i ele geçirmek ve 582 (1186) yılında Musul'u hâkimiyet altına almak suretiyle ülkede birliği temin etti ve böylece kendini tamamen Haçlılar'la mücadeleye verdi. Bu arada Kudüs Haçlı Krallığı tahtına Guy de Lusignan geçmiş ve kendisine bağlı olan Kerek-Şevbek Prinkepsi Renaud de Chatillon ile

birlikte Selâhaddin'le bir antlaşma yaparak ticaret kervanlarına saldırmayacaklarına dair söz vermişti. Fakat Renaud de Chatillon, Selâhaddin'in Musul'dan Dimaşk'a döndüğü sıralarda Mısır'dan Suriye'ye giden bir kervana saldırdı ve bütün ticaret mallarını Kerek Kalesi'ne götürdü. Selâhaddin bunu öğrenince hem Renaud'dan hem Kral Guy'den kervanın iadesini istedi. Guy, Renaud'ya karşı teşebbüse geçtiyse de sonuç alamadı (İbnü'l-Esîr, XI, 527-528; Bündârî, vr. 230^a). Bunun üzerine Selâhaddin, Kerek-Şevbek Prinkepsliği üzerine sefer açmaya karar verdi ve çeşitli bölgelerdeki emîrlerine mektuplar yazarak askerlerini cihada çağırdı.

1 Muharrem 583'te (13 Mart 1187) hasa askerleriyle Dimaşk'ın güneyindeki Re'sülmâ ordugâhına çıkan Selâhaddin, burada birkaç gün kaldıktan sonra büyük oğlu el-Melikü'l-Efdal'i gelecek askerleri beklemesi için bırakıp kendisi hasa birliğiyle güneydeki Busrâ şehrine doğru ilerledi ve Renaud de Chatillon'un hacıların yolunu kesmesini önlemek için safer ayı başına (nisan ortaları) kadar Kasriselâme'de konakladı. Daha sonra hasa birliğiyle Kerek üzerine yürüyerek Renaud de Chatillon'un topraklarını yağmaladı; Şevbek'e bağlı Karyeteyn denilen yerde Mısır ordusunun kuvvetlerine katılması üzerine geri dönüp Kerek topraklarını tahribe devam etti.

Bu arada Musul, Diyarbekir, el-Cezîre ve Halep kuvvetleri de Re'sülmâ'da bulunan el-Melikü'l-Efdal'in yanında toplanmıştı. Efdal babasının emri gecikince el-Cezîre, Diyarbekir, Musul askerlerinden seçtiği bir birliğin başına Harran ve Urfa hâkimi Muzafferüddin Kökbörü'yi, Halep askerlerinden seçtiği bir birliğin başına Bedreddin Duldurum el-Yârûkî'yi, Dimaşk askerlerinden seçtiği bir birliğin başına da Sârimüddin Kaymaz'ı kumandan tayin ederek bu kuvveti 20 Safer 583'te (1 Mayıs 1187) Saffûriye ve Akkâ istikametinde bir keşif seferine gönderdi. Gece harekete geçen Kökbörü ve arkadaşları, her ne kadar sabahleyin Saffûriye'ye hücumla kalktıklarında karşılarında Raimond tarafından haberdar edilen Dâviyye ve İsbî-târiyye (Templier ve Hospitalier) şövalyelerinden meydana gelmiş seçkin bir düşman gücü buldularsa da yapılan savaşta galip geldiler. Bu savaşta İsbî-târiyye'nin reisi Roger des Moulin ile pek çok şövalye öldürüldü; Dâviyye'nin reisi Gérard de Ridefort ise kaçmayı başardı.